

3 Programma Balans in landelijk gebied

Inleiding en ontwikkelingen

Dit begrotingsjaar wordt voor het landelijk gebied een uitdagend jaar. Wij staan daarbij een integrale, brede aanpak van het landelijk gebied voor. Voor de toekomst van het landelijk gebied is het noodzakelijk dat herstel van de natuur en een duidelijk perspectief voor de landbouw hand in hand gaan. Een helder perspectief richting een volhoudbare landbouw is cruciaal, ook voor de voedselvoorziening. Herstel van de biodiversiteit en het bereiken van goede milieucondities zijn noodzakelijk voor een gezonde leefomgeving. We werken daar samen aan met landbouwers, natuurbeheerders en alle andere partners in Zeeland.

Met het concept-Gebiedsprogramma geven we invulling aan dit doel. In 2024 maken we op basis van deze brede aanpak verdere afspraken met het Rijk maken en stellen we het definitieve Gebiedsprogramma vast. Met het uitgangspunt van de volhoudbare landbouw en de daaraan gekoppelde thema's hebben we als provincie een heldere visie op het toekomstperspectief voor de landbouw. Dat hebben we uitgewerkt in het gebiedsprogramma met concrete maatregelen. Belangrijke Zeeuwse aandachtspunten hierin zijn:

- Het verbeteren van de beschikbaarheid van zoet water.
- Het verbeteren van de bodemkwaliteit in relatie tot gerichtere bemesting.
- Het verder ontwikkelen van de gewasbescherming in relatie met de functionele agrobiodiversiteit.

Als wij dit perspectief samen met de sector kunnen invullen en verzilveren zal dat tegelijkertijd leiden tot het terugdringen van verliezen van veldemissies en uitspoeling (waterkwaliteit). Daarnaast zullen wij ons inspannen de keten intensiever te betrekken bij het verder ontwikkelen van dit perspectief. Verdienvermogen van de agrarische ondernemer is namelijk een onlosmakelijk onderdeel van een volhoudbare landbouw. De biodiversiteit en de kwaliteit van de natuur staat ook in Zeeland onder druk. Versterking van de biodiversiteit is van belang. Voor de mensen, en voor de landbouw. Dat staat niet ter discussie.

De natuur is in Zeeland verweven in de verschillende Zeeuwse waardevolle landschappen. De natuur binnen deze verschillende landschappen is in kwaliteit en omvang nog niet op orde. Met name de staat van instandhouding van soorten en habitats van buitendijkse gebieden (kust- en deltawateren), delen van de duinen en het agrarisch gebied zijn matig tot zeer ongunstig. Dit heeft een aantal oorzaken die om een brede aanpak van versterken en herstel vragen. Dat betekent werk aan de winkel. De Zeeuwse natuurmonitor laat zien dat de huidige beleidsinspanningen effect hebben, maar een extra inspanning is noodzakelijk. We blijven daarom inzetten op:

- Het op orde houden van de basis: bescherming van de natuur en inzet op een actief natuurbeheer, faunabeheer en soortenbeleid.
- Het nakomen van de gemaakte afspraken voor natuurherstel en –ontwikkeling.
- Kansen benutten voor biodiversiteitsherstel (Vogel- en Habitat Richtlijn).

Om tot echt herstel van de biodiversiteit te komen is meer nodig dan alleen bescherming van de bestaande natuur. Dat wat verdwenen is vraagt, waar mogelijk, om herstel. Zonder afbreuk te doen aan biodiversiteit willen we, uitgaande van de wettelijke kaders, onderzoeken of elke soort of habitat daadwerkelijk tot elke prijs in Zeeland moeten behouden. Alle sectoren hebben belang bij herstel en kunnen daar een bijdrage aan leveren. Het landelijke traject van de natuurinclusieve samenleving laat zien dat hier volop kansen en win-winsituaties liggen. Hiervoor is al het voorbeeld van het agrarisch natuurbeheer genoemd. Op basis van een Zeeuwse verkenning van de mogelijkheden zullen we u in dit begrotingsjaar hier nadere voorstellen voor doen. Dit doen we naast de al lopende Zeeuwse projecten.

Juist in een voor het landelijk gebied uitdagende tijd is het belangrijk om bewoners en toeristen te betrekken bij het landelijk gebied, bij de natuur, bij de landbouw. We moeten blijven investeren in de aantrekkelijkheid en de beleefbaarheid van het landelijk gebied. We blijven daarom inzetten op de door uw Staten vastgestelde Nota Natuurbeleving: we gaan verder met het stimuleren van een toeristisch mobiliteitsnetwerk met wandel- en fietsknooppunten. Ook gaan we door met de aanleg van voorzieningen om natuur- en landschapswaarden zichtbaar en beleefbaar te maken. Zo worden de (natuur)gebieden nog toegankelijker. Tot slot geven we aandacht aan de (ontstaans)geschiedenis van

het landschap, waaronder de verkrijging van de status Unesco Geopark voor de Schelde Delta. De aanvraag voor deze status is inmiddels ingediend. In het begrotingsjaar zal duidelijk worden wat de uitkomst is en zullen we invulling geven aan het vervolg.

Speerpunten

Vervolgstappen zetten om in 2024 verder te kunnen met een stevig uitvoeringsprogramma voor het landelijk gebied. Afspraken maken met het Rijk over de uitvoering van het Gebiedsprogramma Zeeland. Onderdelen daarvan zijn:

- Starten met een groot deelprogramma voor het realiseren van een volhoudbare Zeeuwse Landbouw (onder andere projecten zoet water, bodem, functionele agrobiodiversiteit).
- Doorgaan met projecten die leiden tot herstel van de biodiversiteit (onder andere afspraken fase 2 Programma Natuur).
- Komen tot een Zeeuwse vertaling aanpak Natuurinclusieve Samenleving

Beleidskader

- [Uitvoeringsprogramma Landelijk gebied 2021 - 2030](#)
- [Omgevingsvisie 2021](#)
- [Natuurbeheerplan Zeeland](#)
- [Beheerplannen Natura2000](#)
- [Nota Natuurbeleving en -branding](#)
- [Natuurlijk genieten in Zeeland ! Nota Toegankelijkheid Zeeuwse Natuurgebieden](#)
- [Beleidsnota Natuurwetgeving](#)
- [Economische Agenda](#)
- [Nota Grondbeleid](#)
- [Natuurrapportage Zeeland](#)
- [Actieplan behoud Zeeuwse soorten](#)
- [Plan van aanpak Exotenbestrijding](#)

Reguliere taken

- Verstrekken subsidies voor natuurbeheer.
- Subsidieverlening agrarisch natuurbeheer aan Collectief Poldernatuur, die vergoedingen aan agrariërs uitkeert.
- Subsidieverlening aan de Faunabeheer Eenheid, die faunabeheerplannen opstelt en uitvoert.
- Het opstellen van Natura 2000 beheerplannen.
- Zorgen voor de verdere totstandkoming Natuurwerk Zeeland.
- Uitvoering van de wettelijke taken en vergunningverlening in het kader van Wet natuurbescherming voor gebiedsbescherming en soortenbescherming, waaronder ook het fauna- en exotenbeleid. Per 1 januari 2024 voeren we deze taken verder uit vanuit de Omgevingswet en zal de Wet natuurbescherming vervallen.
- Evaluatie van beleidsregels en het opstellen daarvan uit oogpunt van gebiedsbescherming en soortenbescherming.
- Integrale Kosten Subsidie verstrekken aan IVN/De Zeeuwse Natuur, Nationaal Park Oosterschelde, Stichting Het Zeeuwse Landschap, Stichting Landschapsbeheer Zeeland en Terra Maris.
- Uitvoeren taak zelfrealisatie, verwerving en vervreemding van gronden en tijdelijk beheer van gronden in combinatie met landbouwkundige structuurverbetering.

- Monitoring en beoordeling van natuurkwaliteit.
- Rapportage aan de Minister, de Tweede Kamer en Provinciale Staten via de jaarlijkse Voortgangsrapportage Natuur.

Maatschappelijk effect

Versterken van de biodiversiteit, het realiseren van een volhoudbare landbouw en een kwalitatief hoogwaardige voedselvoorziening, samen met andere partijen.

Doelstelling

Realisatie Natuurnetwerk

Het Natuurnetwerk Zeeland is in 2027 grotendeels gerealiseerd. Per 1 september 2023 is de nog te realiseren restantopgave qua verwerving nog 550 ha en inrichting 657 hectare. Dat vraagt gemiddeld per jaar richting 2027 een verwerving van ruim 100 hectare per jaar. Daarbij blijven we inzetten op vrijwilligheid en kwaliteit.

Acties

Blijven toepassen algemene uitgangspunten onder andere verwerving op basis van vrijwilligheid, geen planologische schaduwwerking en afstemming tussen natuur en landbouw.

Vanuit het programma natuur zijn extra middelen beschikbaar gesteld om de verwerving op basis van deze uitgangspunten in te vullen. Daarnaast is in 2022 de versnellingstrategie vastgesteld op basis waarvan we de komende jaren verder gaan met de verwerving van de laatste hectares.

Continuering inzet Kavelruilbureau in combinatie met de Grondbank Zeeland

Met onze instrumenten 'grondbank en Kavelruilbureau' blijven we het natuurnetwerk uitbreiden op vrijwillige basis. Waar mogelijk versnellen we de uitbreiding door ruilgronden in te kopen op strategische locaties.

Versnelling van realisatie van de resterende natuurontwikkelingsopgave door middel van aanbod en kansen die zich voordoen

De inzet is de komende jaren om met de resterende opgave zo goed mogelijk de ecologische doelen te behalen. En tegelijk willen we ook in hectares goede voortgang boeken. Niet alle gronden die als kans worden aangeboden kunnen worden ingericht als natuur. Dit hangt onder meer af van de ligging en aanwezige milieuocondities in relatie tot natuurontwikkelingsmogelijkheden. Overeenkomstig het Uitvoeringsprogramma Landelijk Gebied 2021-2030 en het Programma Natuur, 2021-2030 zetten we de komende jaren in op versneld verwerven en inrichten van onder andere de sleutelhectares. Deze sleutelhectares maken onderdeel uit van de restopgave Natuurnetwerk Zeeland waarbij verwerving, inrichting of functieverandering leidt tot grotere en robuustere natuurlijke eenheden. Ingezet wordt op het uiterlijk in 2027 verwerven van alle afgesproken hectares.

Doelstelling

Natuurbeheer en natuurbescherming

Zorgdragen voor het beheer en de bescherming van natuur en landschap in Zeeland. Voor de uitvoering van het provinciale natuurbeleid heeft de Provincie de beschikking over een eigen Subsidiestelstel Natuur en Landschapsbeheer (SNL). In het Natuurbeheerplan Zeeland is vastgelegd waar de natuurgebieden en de leefgebieden van het Natuurnetwerk Zeeland (NNZ) gelegen zijn en welk soort natuur waar aanwezig is.

Het gaat hierbij om natuurbeheer, agrarisch natuurbeheer, soortenbescherming en monitoring. De subsidie is een tegemoetkoming in de kosten die eigenaren en beheerders van natuur en beheergebieden moeten maken om hun gebieden te ontwikkelen en/of in stand te kunnen houden. Bij agrarisch natuurbeheer worden ook gedeelde inkomsten vergoed.

Bij natuurbeheer hoort ook het fauna- en exotenbeheer. De coördinatie van het faunabeheer is bij de Faunabeheereenheid Zeeland belegd. Deze organisatie is onlangs versterkt. Bij het optreden van

faunaschade kan in bepaalde gevallen een beroep worden gedaan op een tegemoetkoming. Voor exotenbestrijding en -beheer is een actieplan opgesteld. Dit wordt tot uitvoering gebracht.

Acties

Bescherming van natuurgebieden en soorten via de bestaande wetgeving, zoals vastgelegd in de Omgevingswet en de Aanvullingswet natuur (Natuurnetwerk Zeeland) en de keuzes in de beleidsnota Natuurwetgeving

Dit is een bestaande wettelijke taak. Bijzondere aandacht heeft het ontwikkelen van beleid voor verschillende activiteiten in de Oosterschelde zoals het commercieel rapen van schelpdieren en het snijden van zeegroenten. Hierbij houden we rekening met zowel de traditie als bescherming van de natuurwaarden.

Bestrijding van schade veroorzaakt door beschermde soorten en zorgdragen voor de uitkering van schadevergoedingen voor fauna

De Provincie verleent ontheffingen en vergunningen om beschermde diersoorten in geval van belangrijke schade te kunnen bestrijden. Deze vergunningen en ontheffingen geven wij voor een groot deel uit via de Faunabeheereenheid Zeeland. Voor landbouwers die schade ondervinden bestaat een schadetegemoetkomingsregeling. Wij zullen inzetten op een nog verdere vereenvoudiging van de tegemoetkomingsregeling en het melden van afschot.

De mogelijkheid onderzoeken voor het instellen van een subsidieregeling voor wolf-werende maatregelen.

Nu regelmatig zwervende wolven in Zeeland worden gezien onderzoeken wij of wolf-werende maatregelen gesubsidieerd kunnen worden. Dit doen wij samen met de ZLTO, de vereniging van schaphouders en de Faunabeheereenheid Zeeland.

Ook onderzoeken wij de mogelijkheden voor andere pilots naar innovatieve preventieve maatregelen. Denk bijvoorbeeld aan het beperken van schade door rotganzen.

Evaluëren onderzoek RUD Zeeland naar een passend uitvoeringsniveau van het natuurtoezicht in Zeeland, na evaluatie vervolgacties bepalen.

De uitvoering van het toezicht en handhaving van de groene wetgeving is gemandateerd aan de Regionale Uitvoeringsdienst Zeeland (RUD). Door toenemende druk op natuur in het buitengebied wordt er steeds meer inzet gevraagd. In 2023 wordt door een extern bureau de benodigde handhavingscapaciteit in beeld gebracht. Dit zal in 2024 tot een nieuwe inzet leiden die zal worden voorgelegd aan de Staten.

Het verlenen van subsidie voor functieverandering en inrichting van nieuwe natuur en herstel van bestaande natuur op grond van het subsidiestelsel Natuur en Landschap met SKNL of nog nieuw te ontwikkelen instrumentarium.

Het verlenen van subsidie voor aankoop en inrichting van percelen die in het Natuurbeheerplan zijn begrensd als nieuwe natuur. Het gaat hier om een mogelijke realisatie van 42 hectare nieuwe natuur op Walcheren, de Poel en de Yerseke Moer. Dit is onderdeel van de nog te realiseren hectares natuurontwikkeling.

Monitoring van natuurgebieden volgens landelijke afspraken en het provinciaal monitoringsplan

In 2023 is het monitoringsprogramma voor 1,5 jaar verlengd. In 2024 wordt gestart met een monitoringsprogramma nieuwe stijl. In dit monitoringsprogramma wordt gekeken naar de monitoring zoals deze op langere termijn gewenst is. We zetten in op het verder versterken en verbeteren van de monitoring. Hiermee willen we de gevolgen van onder andere de stikstofdepositie en de verdroging beter in beeld krijgen. Meer monitoringsinzet is daarnaast gewenst op maatregelen die getroffen worden in het kader van natuurherstel en het programma natuur.

Provinciale aanpak invasieve exoten door middel van preventie, eliminatie en beheer, uitvoeren door middel van tenminste twee bestrijdingsacties

Exotische soorten die aangepakt gaan worden zijn onder andere de Rosse stekelstaart, Reuzenberenklauw, Reuzenbalsemien, Aziatische hoornaar en Watercrassula.

Uitvoeren van minimaal drie projecten op het gebied van actief soortenbeleid.

Uitvoeren van minimaal drie projecten op het gebied van actief soortenbeleid. Daarbij geven we prioriteit aan projecten die betrekking hebben op het bebouwd gebied (muurplanten, vleermuizen) en soorten die aan de kust zijn gebonden (scholekster en plevieren).

Uitwerken van de uitkomsten van de Passende Beoordelingen voor het snijden van zeegroenten en rapen en schelpdieren, evenementen en vliegbewegingen. Dit is afgesproken bij de totstandkoming van de beleidsnota Natuurwetgeving.

In 2024 wordt verder gewerkt aan duurzaam en houdbaar beleid voor onder andere het snijden van zeegroenten en het rapen van schelpdieren.

Vergoeden en aansturen van agrarisch natuurbeheer via het Collectief Poldernatuur en daardoor een belangrijke bijdrage leveren aan de biodiversiteit en het landschap buiten de natuurgebieden

In 2023 lag de nadruk op uitbreiding van de maatregelen voor agrarisch natuurbeheer op akker- en grasland en dooradering van het landschap. In 2024 zal het accent liggen bij het uitrollen van het agrarisch waterbeheer door heel Zeeland in samenwerking met waterschap Scheldestromen.

Vergoeden en aansturen van natuurbeheer op grond van het subsidiestelsel Natuur en Landschap middels de kaders uit het Natuurbeheerplan

Het vergoeden van het natuurbeheer is gebaseerd op de Subsidieverordening Natuur- en Landschapsbeheer (SVNL). Per 1 januari 2024 krijgen, omdat de huidige subsidie na 6 jaar is verlopen, de volgende partijen een nieuwe subsidiebeschikking voor hun huidige terreinen en uitbreiding:

- Staatbosbeheer
- Stichting Heerlijkheden Oosterland

Het gaat om een subsidieperiode van 6 jaar.

Vaststellen van de laatste beheerplannen Manteling van Walcheren en Kop van Schouwen; starten met het actualiseren van de overige beheerplannen in relatie tot de stikstofproblematiek

In 2022 zijn in voorbereiding op de vaststelling van de beheerplannen voor de Kop van Schouwen en de manteling van Walcheren ecologische evaluaties uitgevoerd. Naar verwachting worden deze beheerplannen in 2024 vastgesteld. In 2024 maken we een start gemaakt met de herziening of verlenging van de andere 5 beheerplannen die in 2024 aflopen.

Doelstelling

Natuurherstel

Om de instandhoudingsdoelstellingen voor soorten en habitats uit de Europese Vogel- en Habitatrichtlijn te behalen, moeten in de Natura 2000-gebieden (en deels ook daarbuiten) herstelmaatregelen worden getroffen. Deze herstelmaatregelen zijn gericht op het herstel van natuurwaarden in de stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden. Het neerdalen van stikstof afkomstig van diverse economische activiteiten (verkeer, industrie, landbouw) heeft in die gebieden een negatief effect op de natuurwaarden. Als Provincie Zeeland streven we naar het kwalitatief herstellen, verbeteren en robuust en veerkrachtig maken van de Zeeuwse natuur. Gezien de uitkomsten van

natuurdoelanalyses, de aanhoudende maatschappelijke problematiek rond het stikstofdossier en de afstand tot doelbereik vraagt dit in ieder geval een voortzetting van de focus op natuurherstel. De input hiervoor zijn de maatregelen, zoals deze zijn geformuleerd in de natuurdoelanalyses en andere maatregelen in de beschermde stikstofgevoelige natuurgebieden.

Acties

Uitvoeren van tenminste vijf natuurmaatregelen gericht op het herstel van natuurwaarden in de stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden.

De maatregelen zijn erop gericht om stikstof dat zich in de loop der jaren in de bodem heeft opgehoopt, versneld te verwijderen of om de toestand van de stikstofgevoelige habitats te verbeteren.

In 2024 gaat het in ieder geval om de volgende maatregelen:

- Bestrijding exoten op de eilanden en oevers in de Grevelingen.
- Herstel van duinvalleien en systeemherstel door middel van zandverstuiving in de Manteling van Walcheren.
- Kwaliteitsimpuls schor van Ossensisse.
- Broedeilanden Grevelingen.
- Herstel Riemenskreek en Blikken wei.

Uitvoeren van drie of meer nazorgprojecten in of nabij Natura2000-gebieden

In 2024 voeren we in ieder geval de volgende maatregelen uit:

- Het vervolgbeheer van Amerikaanse Vogelkers op de Kop van Schouwen en in de Manteling van Walcheren.
- Het weghalen van struweel en maaien verschillende gebieden Zuidkust van Schouwen.
- Het weghalen van struweel op de Middelplaten.
- Het herstellen van een aantal broedvogeleilandjes.

Doelstelling

Natuurbeleving, -verbreding en -verbinding

We willen de natuur en het landschap in Zeeland beter bekend en beleefbaar maken. Dit doen we door toe te werken naar een betere spreiding van bezoekers over de natuurgebieden in Zeeland. Daarbij houden we rekening met de kwetsbaarheid van gebieden en natuurwaarden. Ook zoeken we naar verbindingen tussen mens en natuur en werken we toe naar een natuur-inclusieve samenleving.

Acties

De bestaande 2700 kilometer wandelnetwerk en boerenlandpaden worden beheerd

Als onderdeel van de jaarlijkse Integrale Kosten Subsidie verzorgt Stichting Landschapsbeheer Zeeland dit beheer.

Doorgaan met de doelstelling om de 90% van de natuurgebieden toegankelijk en/of beleefbaar te houden.

Bijna alle natuurgebieden in Zeeland zijn toegankelijk en/of beleefbaar voor het publiek. We zetten ons in om dit zo te houden.

Een Zeeuwse uitwerking geven aan de agenda "Natuurinclusief".

In 2023 is een inspiratiedocument opgesteld en zijn gesprekken gevoerd over natuurinclusiviteit binnen de provinciale organisatie en bij externe stakeholders. De resultaten daarvan worden verder geïmplementeerd in 2024 en de volgende jaren. Daarbij wordt aansluiting gezocht bij en, waar mogelijk, invulling gegeven aan landelijke initiatieven voortvloeiende uit de agenda natuurinclusief.

Het integreren en meer natuur-inclusief maken van minimaal 3 bestaande subsidieregelingen die de Provincie Zeeland nu heeft.

We gaan in verschillende subsidieregeling doelen uit het natuurbeleid integreren. Regelingen waar aan gedacht kan worden zijn die voor Groene daken, de Provinciale Impuls Wonen en Toekomstbestendige bedrijfsterreinen.

Het stimuleren van maatschappelijke initiatieven op het vlak van natuur en landschap en het betrekken van vrijwilligers bij de natuur

Door het samenwerkingsverband "De Zeeuwse Natuur" worden nieuwe vrijwilligers geworven voor natuur en landschap. Ook worden gezamenlijk cursussen voor vrijwilligers georganiseerd, onder andere op het vlak van veilig en gezond werken.

Het totaal aan voorzieningen, activiteiten, bezienswaardigheden en programma's op het gebied van natuurbeleving is overzichtelijk op één plaats vindbaar

De informatie op Natuur in Zeeland | Zeeland.com blijft bestaan. De informatie hierop houden we actueel.

In de praktijk brengen van de ontwikkelde brandingstrategie, in samenwerking met natuurorganisaties en toeristisch-recreatieve organisaties

Als uitvoering van de nota natuurbeleving zorgen we voor meer waardering voor natuur en landschap onder bezoekers. Dit doen we door samen met de partners te werken aan extra beleefmogelijkheden door heel Zeeland. Zo willen we bezoekers ook beter verspreiden door de provincie. Hierbij hebben we extra aandacht voor het 'achterland'.

In of bij ten minste twee natuurgebieden extra (recreatieve) voorzieningen aanbrengen om de beleving van de natuur te vergroten

Hierbij gaat het om voorzieningen om de beleving van een gebied te vergroten, bijvoorbeeld het realiseren van, een uitkijkpunt of vogelkijkhut of door met een informatiepunt of informatieborden specifieke informatie over een gebied te geven.

Inzetten op verkrijging van de UNESCO status voor het Geopark Schelde Delta

In 2024 zal duidelijk worden wanneer de UNESCO Geopark status wordt toegekend. We gaan met partners aan de slag om uitingen en activiteiten die de UNESCO Geopark status versterken te ondersteunen.

Ondersteunen van het Nationaal Park Oosterschelde bij de uitvoering van haar taken

De provincie verzorgt onder meer het secretariaat van het NPO.

Doelstelling

Een volhoudbare landbouw

Zeeland kent op de lange termijn een volhoudbare landbouw. Een sector die economisch gezond is en produceert in evenwicht met de natuurlijke omgeving. Hiervoor ondersteunen we ondernemers en

organisaties die aan de slag willen met belangrijke thema's als bodem, water, biodiversiteit, innovatie etc. Het POP programma is hiervoor een belangrijke financieringsbron. In 2024 zullen we meer gaan werken met belonen naar prestatie. Dit is in lijn met het landelijke en Europese beleid. Hiervoor worden indicatoren ontwikkeld die de positie van de Zeeuwse landbouwsector in het kader van het NPLG goed kunnen beschrijven. Daarmee bieden we een concreet perspectief aan onze ondernemers.

Acties

Het optimaliseren van het zoetwatersysteem voor de Zeeuwse landbouwsector

In 2024 werken we verder aan de uitvoering van het Zeeuwse Deltaprogramma Zoet Water. Voor de nadere uitwerking hiervan verwijzen we naar programma 8, Klimaatadaptatie .

In 2024 nemen we tenminste twee Kritische Prestatie Indicatoren (KPI's) in gebruik die het mogelijk maken het landbouwbeleid te monitoren op basis van objectieve gegevens.

In 2024 testen we de Biodiversiteitsmonitor Akkerbouw (BMA) in de Zuidwestelijke Delta verder in de praktijk. We doen dit samen met de provincies Zuid-Holland en Noord-Brabant. We breiden de testgroep uit naar ten minste 100 akkerbouwers verspreid over de Zuidwestelijke Delta. Ook maken we een koppeling met het Gebiedsprogramma 1.0 voor het monitoren van diverse projecten met de KPI-systematiek en met de genoemde gebiedsgerichte aanpakken. Daarnaast zetten we voor minimaal twee KPI's een passende beloningssystematiek op. Ook komen we voor de KPI's in de BMA tot gebiedsspecifieke drempel- en streefwaarden.

Ondersteunen van minimaal één initiatief dat zich richt op de doelstelling voor de biologische sector

De biologische sector is in Zeeland goed georganiseerd. Samen met de sector zoeken we de aansluiting bij beleidskaders en ondersteunen we projecten gericht op afzet, teelttechnieken en mechanisatie. Binnen het nieuwe GLB zullen hier mogelijkheden voor zijn. Daarnaast maken we in 2024 een aanzet voor een stimuleringsplan voor de biologische sector in Zeeland. Dit doen we op basis van input van de sector en verschillende onderzoeken. We zoeken daarbij ook naar koppelingen met het landelijke stimuleringsbeleid.

Ondersteunen van tenminste drie programma's ter bevordering van kennis en innovatie in de agrarische sector

Kennis en innovatie zijn van cruciaal belang in landbouwtransitie. We zetten ook in 2024 in op openstellingen voor fysieke investeringen voor innovatie en water. Daarnaast willen we de positie van de Rusthoeve en het Groene onderwijs in Zeeland ondersteunen in samenhang met het Delta Climate Center. Het is belangrijk dat ondernemers laagdrempelig ondersteund worden in alle opgaven die op ze afkomen. Daarom willen we in 2024 de landelijke regeling Sociaal Economische Begeleiding uitrollen, waarbij iedere boer die dat wil ondersteuning van een onafhankelijk adviseur kan krijgen.

Ondersteunen van tenminste twee initiatieven die bijdragen aan de doelstellingen voor een betere bodemstructuur en bodemvruchtbaarheid

De bodem vormt letterlijk en figuurlijk de basis van een agrarisch bedrijf. Op alle niveaus groeit het besef dat goed bodembeheer kan bijdragen aan de aanpak van een groot aantal uitdagingen waar de landbouwsector voor staat. Klimaatverandering, verduurzaming en vergroting van biodiversiteit zijn hier voorbeelden van. Ook vanuit de Provincie Zeeland zoeken we naar manieren om de kwaliteit van de Zeeuwse bodem op peil te houden en te verbeteren.

Via verschillende sporen werken wij daar in 2024 aan, zoals:

- Stimuleren van het verzamelen, ontwikkelen en verspreiden van kennis. Voorbeelden daarvan zijn:

- Samen met kennisinstellingen als Rusthoeve voeren we ook in 2024 proeven, pilots en onderzoeksprojecten uit op het gebied van verbetering van bodem- en waterkwaliteit.
- Er lopen diverse projecten bij agrarische ondernemers in de provincie met als inzet een transitie naar duurzamere landbouwsystemen.
- Zeeland doet mee in interprovinciale projecten ter stimulering van het verdienmodel van boeren. Hierbij is veel aandacht voor het verbeteren van de bodemkwaliteit (KPI-systematiek = kritische prestatie indicatoren). Ook dragen wij met meerdere provincies bij aan onderzoeksprojecten die zowel stikstofreductie als bodemverbetering tot doel hebben. Denk hierbij aan het gebruik van compost.
- Afhankelijk van landelijke besluitvorming komt het hopelijk in 2024 tot de opstart van de eerste maatregelen zoals voorgesteld in het Zeeuws gebiedsprogramma. Daaronder ook maatregelen die een belangrijke link hebben met de kwaliteit van landbouwbodems, zoals: verbetering van de KPI-systematiek, stimulering biologische landbouw, eiwitteelt en biobased teelten en inzet van bodemcoaches.
- We volgen de beleidsontwikkelingen op Europees en landelijk niveau. Waar nodig voor het Zeeuwse belang proberen we invloed uit te oefenen. Te denken valt daarbij aan:
 - Mestwetgeving en regelgeving rond plantaardige bemesting, zoals compost / bokashi, die van invloed kan zijn op optimale kringlopen in en rond de Zeeuwse landbouw.
 - Ontwikkelingen op het gebied van regelgeving rond klimaatverandering, zoals opslag van koolstof in landbouwbodems.

Ondersteunen van tenminste twee initiatieven die bijdragen aan het herstel en beter benutten van functionele agrobiodiversiteit

Functionele agrobiodiversiteit betekent dat de natuurlijke omgeving mede bepalend is voor het producerend vermogen van onze gronden. Het belang wordt steeds groter door ontwikkeling in de toelating van gewasbeschermingsmiddelen en de klimaatverandering. In 2024 ondersteunen we minimaal twee projecten rondom dit onderwerp. Denk, bijvoorbeeld aan het stimuleren van soortenrijke groenbemesters met vlinderbloemigen, de uitrol van de groenblauwe dooradering in het landelijk gebied, effecten van kruidenranden op de bestuiving van peulvruchten en functionele heggen.

Ondersteunen van tenminste twee initiatieven die zich richten op de doelstelling voor het versterken van de positie van de boer in de keten

De marges voor de primaire producent zijn vaak erg laag. De verkoop via de korte keten biedt een mogelijk nieuw verdienmodel voor de primaire producent. We zullen daarom met diverse ketenorganisaties en het K&I-netwerk FoodDelta Zeeland ten minste twee initiatieven ondersteunen waarbij nieuwe ketens centraal staan. We nemen deel in de Landelijke Samenwerking Korte Ketens, waarbij we samenwerken met andere provincies in Nederland en het Ministerie van LNV. In Zeeland ondersteunen we via regelingen zoals Zeeland in Stroomversnelling verschillende ketenprojecten. Zo helpen we lokale ondernemers geholpen om bijvoorbeeld een nieuw product in de markt te zetten of nieuwe verdienmodellen/ketens te ontwikkelen.

Ondersteunen van tenminste twee initiatieven die zich richten op eiwittransitie

Eiwittransitie is de overgang van dierlijke eiwitten naar meer plantaardige eiwitten, met name wat mensen eten en drinken. Zeeland kan daar goed op inspelen vanuit de traditie van de teelt van eiwitgewassen op land en uit zee. De ketens in Zeeland voor eiwitgewassen zijn goed georganiseerd, maar de teelt van eiwitgewassen brengt ook uitdagingen met zich mee waarop innovatie nodig is. Zeeland is medeondertekenaar van de Green Deal Eiwitrijke gewassen (Bean Deal). In dat kader zullen er in 2024 verschillende initiatieven opgezet worden. Daarnaast blijven we kansen verkennen binnen Zeeland, onder andere via de Protein Delta Zeeland (de Zeeuwse ambitie voor eiwittransitie) en subsidieopenstellingen.

Verbeteren agrarische structuur, tenminste 300 ha kavelruilen

Met het kavelruilbureau faciliteert de provincie al ruim 10 jaar de agrarische sector door mee te werken aan agrarische structuurverbetering. Hierbij worden percelen beter verkaveld, zodat ondernemers efficiënter kunnen werken. Vaak wordt ook een kortere afstand van de kavels tot de boerderij gerealiseerd. Dat leidt tot minder verkeersbewegingen, minder uitstoot en een grotere verkeersveiligheid.

Trendindicatoren

Trendindicatoren	2022	2024	2028
Natuurbeheer Aantal ha natuurareaal in beheer met contract	23.841	23.941	24.391

Doelindicatoren

Doel	Indicator	Stand 2020	Stand 2021	Stand 2022	Streefwaarde 2023	Streefwaarde 2024	Einddoel
Volhoudbare landbouw	Aantal ondernemers betrokken bij nieuwe kennistrjecten.	100	100	200	200	200	200
Natuurontwikkeling	Aantal ha nog te realiseren nieuwe natuur. <i>De ontwikkeling van nieuwe natuurwaarden uitgedrukt in hectare binnen het Natuurnetwerk Nederland (NNN).</i>	725	650	556 (31-12-2022)	448	350	0
Natuurbescherming	Via de Omgevingsverordening geldt ruimtelijke bescherming via bestemmingsplannen.	100%	100%	100%	100%	100%	100%
Natuurbescherming	Actuele natuurbeheerplannen voor alle Natura2000 gebieden.	5	5	5	6	7	7
Natuurverbreding	Aantal kilometer wandelnetwerk.	2.100 km	2.100 km	2.100 km	2.100 km	2.700 km	2.700 km
Natuurbeleving	Percentage toegankelijke beleefbare nieuwe natuur.	>90%	>90%	>90%	Minimaal 90%	Minimaal 90%	Minimaal 90%
Natuurbeheer Aantal ha natuurareaal in beheer met contract	Het beheer van natuurwaarden uitgedrukt in hectare binnen het Natuurnetwerk Nederland (NNN).	17.810	17.931	18.025	23.841 (= incl. 5573 ha buitendijks tbv toezicht)	23.941	24.391

Wat mag het kosten?

Bedragen x €1.000

Exploitatie	Begroting 2024
Lasten	
030101 Realisatie natuurnetwerk	3.419
030102 Natuurbeheer en natuurbescherming	17.064
030103 Natuurherstel	7.202
030105 Natuurbeleving: verbreding en verbinding	3.649
030106 Een volhoudbare landbouw	3.979
039999 Ambtelijke inzet	9.924
Totaal Lasten	45.237
Baten	
030101 Realisatie natuurnetwerk	1.026
030102 Natuurbeheer en natuurbescherming	228
030103 Natuurherstel	3.233
Totaal Baten	4.487
Totaal begrote baten en lasten	-40.750
Onttrekkingen	
980399 Bestemmingsreserves-Pr.3	-3.726
Toevoegingen	
980399 Bestemmingsreserves-Pr.3	141
Totaal begrote reserves	3.585
Totaal begroot	-37.165